Total Pages—7

PG/IVS/SAN/403(A,B,C)/24
(New)

M.A. 4th Semester Examination, 2024

SANSKRIT

PAPER – SAN-403(A,B,C)

Full Marks : 50

Time : 2 hours

Answer **all** questions

The figures in the right hand margin indicate marks

Candidates are required to give their answers in their own words as far as practicable

GROUP – A

(LITERATURE)

सर्वे प्रश्नाः संस्कृतेन देवनागरीलिपया च समाधेयाः

1. एकः प्रश्नः समाधेयः – 10

(क) दारिद्र्यान् मरणाद्वा मरणं मम रोचते–केन कथमुक्तमेतत् ? ममेति पदं व्याकरणदृष्ट्या युक्तमयुक्तं वा ? वक्तुः स्वजीवने अस्य वचनस्य कियत् तात्पर्यमासीत् सविस्तरमालोच्यताम् ।

(ख) मृच्छकटिकमित्यत्र कः समासः ? रूपकमेतत् नाटकं प्रकरणं वा सयुक्ति आलोच्यताम् ।

2. द्वयोर्व्याख्या कार्या :– 5 × 2

(क) लिम्पतीव तमोऽङ्गानि वर्षतीवाञ्जनं नभः ।
असत्पुरुषसेवेव दृष्टिर्विफलतां गता ।।

(ख) त्वं वापीव लतेव नौरिव जनं वेश्यासि सर्वं भज ।।

(ग) रत्नं रत्नेन संगच्छते ।

3. एकः प्रश्नः समाधेयः – 10

(क) मुद्राराक्षसमिति नाटकं केन विरचितम् ? तत्र कति अङ्काः सन्ति ? तेषु प्रथमद्वितीययोः नाम किम् ? पठितांशमलम्ब्य चाणक्यस्य चरितमुपवर्णयत ।

(ख) मुद्राराक्षसं कीदृशं नाटकम् ? तस्योत्सः कः ? नाटकेस्मिन् प्रतिफलिता ? राजनीतिः संक्षेपतः आलोच्यताम् ।

4. द्वयोर्व्याख्या कार्या :– 5 × 2

(क) चीयते बालिशस्यापि सत्क्षेत्रपतिता कृषिः ।
न शालेः स्तम्बकारित्वं वप्तुर्गुणमपेक्षते ।।

(ख) अप्राज्ञेन च कातरेण च गुणः स्याद्यक्तयुक्तेन कः
प्रज्ञाविक्रमशालिनोऽपि हि भवेत्किं भक्तिहीनात्फलम् ।
प्रज्ञाविक्रमभक्तयः समुदिता येषां गुणा भूतये
ते भृत्या नृपनेः कलत्रमितरे सम्पत्सु चापत्सु च ।।

(ग) आनन्दहेतुमपि देवमपास्य नन्दं
रक्तासि किं कथय वैरिणि मौर्यपुत्रे ।
दानाम्बुराजिरिव गन्धगजस्य नाशे
तत्रैव किं न चपले प्रलयं गतासि ।।

[Internal Assessment – 10 Marks]

GROUP – B

(VYAKARANA)

सर्वे प्रश्नाः संस्कृतेन देवनागर्य्या च समाधेयाः

1. (क) सिद्धान्तकौमुद्यां कृत्यप्रकरणे उपसर्गस्थान्तिमित्रात् परस्याच्च उत्तरस्य कृत्स्थस्य नकारस्य णत्वविधायकानि सुत्राणि सोदाहरणमालोच्यन्ताम् । 10

अथवा

(*ख*) पचेलिमाः, चेयम्, शिष्यः, धार्यम्, कारकः, नन्दनः-एतेषु चतुर्णां ससूत्रं साधनं करणीयम् । $2\frac{1}{2}\times 4$

2. व्याख्या कार्या द्वयोः - 5×2

(*क*) वासरूपोऽस्त्रियाम्

(*ख*) पोरदुपधात्

(*ग*) तयोरेव कृत्यक्तखलर्थाः

(*घ*) ह्रस्वस्य पिति कृति तुक् ।

3. (*क*) क्रमः आत्मनेपदत्वं कुत्र कुत्र भवति ? ससूत्रं सोदाहरणं सविस्तरमालोच्यताम् । 10

अथवा

(*ख*) चतुर्णां भेदः निर्णीयतां सयुक्ति — $2\frac{1}{2}\times 4$

(*i*) उपतिष्ठते-उपतिष्ठति

(*ii*) संगच्छते-संगच्छति

(*iii*) उपक्रमते-उपक्रामति

(*iv*) उपरमते-उपरमति

(*v*) व्यतिल्युनीते-व्यतिलुनाति

(*vi*) संजानीते-संजानाति ।

4. कयोश्चिद् द्वयोः यथानिर्देशं समाधानं कार्यम् — 5×2

(*क*) "अनुदात्तङित आत्मनेपदम्"-व्याख्यायताम् ।

(*ख*) "शेषत्कर्तारि परस्मैपदम्"-व्याख्यायताम् ।

(*ग*) 'अनुपराभ्यां कृञः -व्याख्यायताम् ।

(*घ*) चतुर्णम् आत्मनेपदत्वे परस्मैपदत्वे वा सूत्रं निर्दिश्यताम् -

(*i*) व्यतिध्वे

(*ii*) आनुते

(*iii*) विजयते

(*iv*) आहत

(*v*) अपजानोते

(*vi*) परिमृष्यति

(*vii*) अभिक्षिपति

[Internal Assessment – 10 Marks]

GROUP – C

(INDIAN PHILOSOPHY)

सर्वे प्रश्नाः संस्कृतेनैव समाधेयाः

विभाग–'क'

1. एकः प्रश्नः समाधेयः – 10 × 1

(क) सांख्य प्रवचन भाष्यानुसारेण दुःख्यत्रयस्वरूपं व्याख्यायताम्

(ख) सांख्यप्रवचन भाष्यसम्मतं प्रकृतेः स्वरूपं साधनीयम् ।

2. द्वयोर्व्याख्या कार्या – 5 × 2

(क) नाविद्यातोऽप्यवस्तुना बन्धायोगात् ।

(*ख*) निर्गुणादिश्रुतिविरीधाच्चेति ।

(*ग*) न विज्ञानमात्रं बाह्यप्रतीतेः ।

विभाग–'ख'

3. एकः प्रश्नः समाधेयः — 10 × 1

(*क*) 'योगश्चित्तवृत्तिनिरोध' इति सूत्रस्याशयः व्यासभाष्यदिशा स्पष्टीक्रियताम् ।

(*ख*) योगमते कति योगाङ्गानि ? कानि च तानि ? तेषां स्वरूपं यथाग्रन्थं प्रतिपाद्यताम् ।

4. द्वयोर्व्याख्या कार्या — 2×5

(*क*) वृत्तयः पञ्चतय्यः क्लिष्टाऽक्लिष्टाः ।

(*ख*) तस्य वाचकः प्रणवः ।

(*ग*) विवेकख्यातिरविप्लवा हानोपायः ।

[Internal Assessment – 10 Marks]